

TOP-5.3.1-16-FE1-2017-00004

A helyi identitás és kohézió erősítése Enying térképében

Objektumleírások

Készült: 2019. március

Készítette: Magyar Műemléki Topográfia Nonprofit Kft.

Enying épített öröksége

Északnyugat-délkeleti irányú dombvonulaton, változó magasságú terepen elterülő, többutcás útmenti település, részben szabályos utcavezetéssel, központjában nagy teresedésekkel. A magasabb részeken zegzugos utcák húzódnak, halmazos telekrendszer jellemző, míg máshol fésűs, előkertes beépítésű szalagtelkek. A településközpontban kisvárosias, utcasoros beépítésű házak állnak. • Első említése egy IV. Béla uralkodása idején készült, keltezetlen összeírásban olvasható. A XIII. század közepén már lakott hely, 1238 körül a pannonhalmi apátság birtoka volt. 1521 után II. Lajos Batthyány Ferencnek adományozta, ekkortól nagyszámú református települt be. Az adományozást I. Ferdinánd 1541-ben megerősítette. A török uralom idején a falu két alkalommal is elpusztult, de lakói hamar visszatértek. Ekkor Batthyány Ádám, majd 1674-től fia, Kristóf volt a birtokosa. A XVIII. század elejétől uradalmi központként működött. A Rákóczi-szabadságharc és az azt követő pestisjárvány után nagyfokú fejlődésnek indult. 1829-ben mezővárosi rangot kapott. A főutcát a XIX. század elején herceg Batthyány Lajos kiegyenesítette és szélesítette. 1746-ban katolikus, 1796-ban református iskola létesült a településen, a római katolikus plébánia 1840-ben jött létre. 1849 után öröklés útján Draskovics-birtok lett, majd 1900 körül egy részét a kastéllyal együtt báró Csekonics Endre vette meg. A Bach-korszakban járási székhely lett. 1920 után a település kisvárosias vonásokat mutatott: erőteljes polgárosodás indult meg a villanyhálózat és a telefon bevezetésével, az utak kikövezésével, a polgári iskola, filmszínház, strandfürdő, takarékpénztár, új városháza építésével. 1905-ben Veszprém megyétől Fejér megyéhez csatolták. 1992-ben városi rangot kapott.

ENTZ – SISA 1998 (67.), TAK 2017 (6-11.), VIRÁG 2005 (58.)

Nepomuki Szent János plébániatemplom

A község központjában parkosított magaslaton szabadon álló, latinkereszt alaprajzú klasszicista épület. Herceg Batthyány Fülöp építtette 1838-41-ben Alois Pichl bécsi építész tervei szerint, Vajta Ferenc uradalmi építőmester és valószínűsíthetően Hanauer György tatai építőmester irányításával. • A főhomlokzat teljes szélességében pódiumra emelt, 6 toszkán oszlopon nyugvó timpanonos előcsarnok áll. Az egyenes szemöldökű sima kőkeretes bejárat feletti táblán a következő felirat olvasható: HERCZEG BATTYANI FÜLÖP MDCCCXXXX. Az előcsarnok mögötti középtornyot 4 oldalán timpanonos oromzat zárja le. Az épület Téglalap alaprajzú teremtemplom, amelynek hosszházát sátoztető fedi. Oldalhomlokzatain kis kiülésű oldalrizalitok, lépcsőn megközelíthető, félköríves záródású bejáratok húzódnak, felettük egy-egy övpárkányon nyugvó lunetta formájú ablakkal. Az épületen erőteljes főpárkány fut körbe, felette tagolatlan attikaemelet. A kazettás dongaboltozattal fedett hajóba keskeny, középső szakaszán csehsüvegboltozatos bejárat folyosó vezet. A hajó bejárat részén két toszkán oszlopon nyugvó orgonakarzatot építettek egyenes mellvéddel. A hajó középső szakaszán egy-egy falba mélyített félköríves hevederrel lezárt fülkét alakítottak ki mellékoltár számára. A szentély keskenyebb, kazettás dongaboltozattal fedett, benne kétfelől lunetta alakú ablakkal megnyitott oratóriummal. A szentély hosszirányú részéhez valamivel szélesebb és magasabb kazettás félkupolával fedett záradék csatlakozik. Fa főoltárán oszlopokkal keretezett, timpanonos főoltárkép látható Nepomuki Szent János alakjával. A vászonra festett olajkép Carl Mauer munkája 1841-ből, amelyet Szánthó Lajos restaurált 1949-ben. A hajó fülkéiben fából készült féloszlopos keretelésű mellékoltárokon bécsi mesterek képeit helyezték el, a jobb oldali oltárkép Mária a gyermek Jézussal, vászonra festett olajkép, Friedrich Schiller alkotása 1841-ből. Szintén Szánthó Lajos restaurálta 1949-ben. A bal oldali oltárkép (IX.) Szent Lajost ábrázolja, H. W. Zimmermann műve 1840-ből. Nyolcszögletes fa szószéke a XIX. század közepén készült.

BARDOLY – HARIS 2008 (35-36.), ENTZ – SISA 1998 (67., 69.), GENTHON 1974 (381.), MAROSI 1975 (146.)

Református templom és parókia

Kossuth Lajos utca 48.

A fő utca keleti oldalán magaslaton, utcavonalra merőlegesen szabadon álló barokk épület. Épült 1789-92-ben, déli oldalának toldaléka XX. századi. Eredeti tornya a II. világháborúban elpusztult, a középkori eredetű haranggal együtt. • Főhomlokzata féloszlopos tagolású, a bejárat felett ablakokkal, az attika homorúan ívelt oromzattal csatlakozik a toronyhoz. A főpárkány felett a kétszintes tornyot sokszögalapú sisak zárja. A terem téglalap alaprajzú, szegmensíves lezárással, déli oldalán a karzatot magában foglaló négyszögű bővítéssel. A bejárat tér felett karzat húzódik, kihasasodó mellvédjén az alábbi felirattal: Anno 1792 Die 15 te Septemb. végeztetett el. A hajó 3 szakaszos, csehsüvegboltozatos, záradéka kosárvíves, amelyben két pilléren nyugvó karzat helyezkedik el. A szószék és a padok a XVIII. század végén készültek, felső részén aranyozott ezüst kenyérszótó tálkája 1712-ből, aranyozott ezüst kelyhe, amelybe a Pest és Josephus Pasberger jegyeket ütötték be, 1785-ből, aranyozott alpakka kancsója 1884-ből, ezüst kancsója a XIX. század első feléből származik. Ön kannája fedelén I. S. 1727 felirat olvasható. A berendezéshez tartozik még egy 1831-es ónkanna, egy préselt szecessziós díszítésű nikkelezett réz kanna 1912-ből, egy szecessziós díszítésű alpakka kanna 1912-ből és két barokk díszítésű kehely ugyancsak ebből az évből.

A templommal közös telken álló, L alakú lelkészlak 1817-ben épült, csehsüvegboltozatos tornáccal, keleti részén dongaboltozatos pincével.

ENTZ – SISA 1998 (69.)

Evangélikus templom

Szabadon álló, nyeregtetős, cserépfedésű, egyhajós, egyenes szentélyzáródású, homlokzati tornyos, neoromán templom. Épült 1938-ban, Szeghalmy Bálint tervei alapján. Bejárat részén, 4-4 oldalsó támpillére és lábazata vörös homokkő burkolatú. Oldalsó homlokzatain 3-3 körablakot helyeztek el. Szentélye a hajóhoz képest lényegesen alacsonyabb, nyerstégla borítású, faoromzatos. Boltíves bejárata fölött az „Erős vár a mi Istenünk” felirat olvasható.

<http://www.muemlekem.hu/muemlek/show/-1588>

Rendelőintézet (volt Batthyány-[Strattmann] – Draskovich - Csekonic-kastély)

Szabadság tér 16.

A község központjában, a fő közlekedési út mentén álló, U alaprajzú, az utca felől kétszintes, a hátsó szárnyakon földszintes épület. 1805-1810 körül épült klasszicista stílusban, feltehetően egy korábbi kúria felhasználásával. A XIX. század második felében historizáló stílusban építették át. Első tulajdonosa az 1755-ben az elsőszülött részére a Batthyány-Strattmann kettős családnév használatára, majd a cseh hercegi cím szintén elsőszülöttségi jogon való viselésére engedélyt nyert, 1764-ben pedig birodalmi hercegi rangot kapott Batthyány-ág volt. A kastélyt vagy németújvári Batthyány-Strattmann Lajos herceg emeltette halála előtt, vagy Fülöp nevű fia Enying megöröklése után. Mivel a hercegnek nem volt gyermeke, 1870-ben a kastélyt és az uradalom egy részét elhunyt öccse, János gróf legidősebb lánya, özvegy trakostyáni gróf Draskovich Károlyné Batthyány Erzsébet, majd az ő halála után fia, József örökölte. Az épületet és a birtok egy részét 1895-ben zombolyai és janovai gróf Csekonicz Endre vásárolta meg. Az 1897. évi leltár tanúsága szerint a kastélynak, amelyet akkor még ideiglenes használatra szántak, 9 terme volt. A család a XIX. század végén itt rendezte be állandó lakhelyét. A rezidenciát éppen ezért átalakították és modernizálták, külseje ekkor kaphatott historizáló kiképzést. Endre gróf 1929-ben bekövetkezett halála után az új tulajdonos legidősebb fia, Sándor lett. Egészen

1945-ig az ő családja élt itt. A kastély a II. világháborúban súlyosan megrongálódott. 1946-ban a Gazdaképző Intézet költözött a falai közé, de a Népjóléti Minisztérium is szerette volna megszerezni járási kórház céljára. Állaga később teljesen leromlott, ezért 1959-62 között helyreállították és kibővítették. Ezután orvosi rendelőintézetet alakítottak ki benne. A főhomlokzat középrészén enyhén előrelépő háromszögű oromzatot alakítottak ki, sátortetős lefedéssel. Hátsó homlokzatán jelzésszerűen előrelépő középrizalit húzódik, amelyet timpanon díszít. Előtte páros pilaszterekkel díszített pillérekön nyugvó erkély látható. Az ablakok mindkét homlokzaton egyenes szemöldökpárkányt kaptak, a falak sávozottak, romantikus jellegű díszítőelemekkel tarkítottak. A fő épületszárny kéttraktusos, középfolyosós, a mellékszárnyak egytraktusosak és oldalfolyosósak. Az épületet 2,3 hektáros park övezi. Műemlék.

BARDOLY – HARIS 2008 (36.), ENTZ – SISA 1998 (69.), VIRÁG 2005 (58-59.)

Városháza

Kossuth Lajos utca 26.

Utcavonallal párhuzamosan, részben szabadon álló, kétszintes, középen oromzatos, cserépfedésű, manzárdtetős épület. Épült 1912-ben. Az eredeti szecessziós vakolatdíszítést eltávolították, homlokzata sima. Egyenes záródású ablakait háromszögben végződő vakolatkeretelés díszíti. Trapézos keretelésű bejárata a homlokzat bal oldalán nyílik. A szinteket osztópárkányok választják el egymástól, a homlokzat lezárásaként koronapárkány fut körbe.

ENTZ – SISA 1998 (69.)

Batthyány Fülöp Általános Iskola és Gimnázium (volt Járásbíróság)

Kossuth Lajos utca 55.

Utcasoros beépítésben álló, kétszintes neoreneszánsz épület, két végén sátortető-szerkezettel, az enyhén kiugró épületrészekén a sarokkövek kiemelésével. Épült 1880 körül. Középen, a földszint magasságában kerékvetős, felülvilágító, boltíves kapu áll. Egyenes záródású ablakait vakolatkeretelés és könyöklőpárkány díszíti, a középső rizalitban a két szintet elválasztó osztópárkány fölött íves vakolatdíszítés látható. Az épület hangsúlyos koronapárkánya fölött, a középrizalit zárásaként rövid attika húzódik, kerek szellőzőnyílással.

ENTZ – SISA 1998 (70.)

Lakóház (volt uradalmi épület)

Szabadság tér 2.

Utcavonallal párhuzamosan, szabadon, mellékszárnyával telekhatáron álló, L alaprajzú, nyeregtetős, cserépfedésű, földszintes épület. Épült a XVIII. században, majd a XIX. században átépítették. A jelenleg többalakos lakóházként funkcionáló épület a kastély mellett áll. Kétszárnyú ablakai egyenes záródásúak, vakolatkeretelésük egyszerű, négyzetes.

BARDOLY – HARIS 2008 (36.), ENTZ – SISA 1998 (70.)

egykori hengermalom

Szabadon álló, nyeregtetős, cserépfedésű, vakolatlan, kisméretű tömör téglafalazatú, háromszintes épület. Épült 1937-ben, Akóts Vilmos molnármester vám- és cseremalmaként. Egyszerű téglakeretelésű ablakai egyenes záródásúak. Földszinti nyílászáróit teljes egészében, a második emeletieket részben befalazták. Egyik rövid homlokzatán az első és második szint osztópárkányának magasságáig egykori melléképület nyomai látszanak. Oromzata egyszerű, háromszögletű attikafal. A szinteket deszkafödém választja el egymástól, a pórfödém szerkezetet középen kétkönyökfás gerendasor tartja.

Molnárok Lapja, 1937. január 30. 58.

I. világháborús emlékmű

Az Árpád-szoborként is ismert, a Szabadság téri parkban, a kastéllyal szemben álló emlékművet, Somogyi Sándor alkotását a háborúban elhunyt enyingi polgárok emlékére 1922-ben állította a község lakossága. A nyolcszögletű talapzaton fekete márvány táblákon olvashatók az elhunytak nevei, és itt található az 1993-as felújítást megörökítő tábla is a település címerével. A mementó legszembetűnőbb eleme a talapzaton álló, lecsüggesztett fejű honfoglaló vezér szobra, amely jobb kezében leeresztett zászlót, baljában hegyével lefelé álló, mellközépig érő egyenes kardot tart.

II. világháborús emlékmű

Enying község 1988-ban állított emlékművet II. világháborús áldozatainak. Az alkotás a római katolikus temető bejárata melletti, 2009-ben létrehozott Hősök Kertjének része. A vörös homokkőből rakott emlékművet három márványtábla egészíti ki. A két szélső az áldozatok névsorát – 123 nevet – tartalmazza, míg a középső táblán egy olajág látható, alatta és felette felirattal: „A II. világháborúban elesett enyingi katonák emlékére. Állították Enying község lakói 1988. évben.”.

Turul-szobor

A református templom mellett álló emlékmű az archív fotók tanúsága szerint eredetileg Országzászló volt, amelyet 1938-ban avattak fel. Orr Lajos állította helyre 1991-ben. Az eredeti alkotásból mindössze a vörös kő talapzat maradt meg, a címer, a turul és a karmai között tartott kard is újonnan került rá.

<https://turul.info/turul/fejer>

Tinódi Lantos Sebestyén-emlékkő

Kossuth Lajos utca 65-67.

Az emlékkövet vitézként enyingi Török Bálint szolgálatában állt dalnok, végvári költő nevét viselő református általános iskola és alapfokú művészeti iskola udvarán 2006-ban, az intézmény alapításának 10. évfordulóján avatták fel. Az alkotás egy kőszikla, amelyen arányait tekintve egy kicsi dombormű található. A dombormű címerpajzs alakú, rajta Tinódi portréjával, miközben lantját pengeti. Alatta felirat: „Iskolánk névadója/TINÓDI LANTOS SEBESTYÉN/1506-1556/2006”.

Vas Gereben-szobor

Bocskai utca 1.

Az enyingi uradalomhoz tartozó Fürgeden született író büsztjét egy ottani fafaragó készítette a Vas Gereben Könyvtár számára. A szobor ismeretlen okokból a rendőrség udvarára került, majd onnan az Enyingi Városvédő-Szépítő és Hagyományőrző Egyesület jóvoltából felújítva került vissza eredeti helyére. A felújítást Orova Balázs sírkőkészítő és Horváth Elemér végezték. A körülbelül 120 centiméter magas, mészkő lapokkal kirakott posztamensen egy fekete gránit táblát helyeztek el, rajta felirat: „VAS GEREBEN ÍRÓ 1823-1868”. A posztamens tetején egy fekvő fekete gránit lapon látható az író műkőből készült szobra.

http://www.enying.eu/uploads/docs/1855_org_0cfe940d9d3b3eadea427eaf95a9953f.pdf

Rebeka sírja

A római katolikus temetőben található, koporsó alakú kő síremlék a felekezet templomának kertjéből – amely egykor temető volt – került mai helyére. Tokaji Pál református lelkész Rebeka nevű lányának halotti emlékműve. Részben lekopott felirata: „TOKAJI PÁL/1721-1753/Itt nyugszik az Úrban elhalt/Tokaji Pál úr az enyingi ...eccel./Magister rektora...XXXIII/Esz...VIII. esz/Tokaji Rebeka él/XXX. házasság XV. esz...”. Az alkotáshoz az alábbi történetet fűzi a néphit: A lány „rosszéletű” volt, ezért holttestét kőkoporsóba zárták, de azt, bárhova vitték, a föld kivetette magából, bárhova vitték, mindig visszatért eredeti helyére. Az emlékművet sírrablók rongálták meg, de nem találtak semmi értékeset. A síremléket az Enyingi Városvédő-Szépítő és Hagyományőrző Egyesület újíttotta fel 2010-ben, és tájékoztató táblát helyezett el mellette.

http://www.enying.eu/uploads/docs/1855_org_0cfe940d9d3b3eadea427eaf95a9953f.pdf

Felhasznált irodalom

BARDOLY – HARIS 2008	Bardoly István – Haris Andrea: Magyarország műemlékjegyzéke. Fejér megye. Budapest, 2008, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal.
ENTZ – SISA 1998	Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)
GENTHON 1974	Genthon István: Magyarország művészeti emlékei. Budapest, 1974, Corvina.
MAROSI 1975	Marosi Ernő: Magyar falusi templomok. Budapest, 1975.
TAK 2017	Településképi arculati kézikönyv, 2017.
VIRÁG 2005	Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 3. kötet. Fejér megye kastélyai és kúriái. Budapest, 2005, Fo-Rom Invest.